

5. Короленко В. Г. Собрание Сочинений в 10 т. – Т. 5. История моего современника. – М., 1954. – 396 с.

6. Пономарева В. В., Хорошилова Л. Б. Русское женское образование в XVIII – начале XX в.: приобретения и потери // Мир истории. – 2000. – № 6. – С. 58–60.

7. Сухенько Т. В. Середня жіноча освіта в Україні (XIX – початок XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2001. – 20 с.

Троцька В.І.

старший науковий співробітник,

Національний музей-заповідник українського гончарства

ВНЕСОК АРХЕОЛОГА, МУЗЕЄЗНАВЦЯ ГАЛИНИ МЕЗЕНЦЕВОЇ (ВІННИЦЬКОЇ)

В УКРАЇНСЬКУ АРХЕОЛОГІЧНУ КЕРАМОЛОГІЮ (1954-1990 РОКИ)

В сучасній українській науці існує низка тем історико-археологічного спрямування, які ще не досліджені або недостатньо вивчені науковцями [1]. Для української археологічної керамології першочерговим завданням є дослідження історії давнього гончарства, збирання, систематизація й аналіз творчої спадщини вчених, які вивчали гончарне виробництво, кераміку від найдавніших часів до пізнього середньовіччя, їх внесок у дослідження археологічної керамології.

На сьогодні ми маємо значну кількість праць довідниково-енциклопедичного характеру, присвячені діячам вітчизняної науки, у тому числі й археологам [12]. Серед них й енциклопедичний словник-довідник «Дослідники археології України» автором якого є український археолог, доктор історичних наук, професор Галина Мезенцева [6]. Всі видання довідникового характеру містять біографічні дані українських археологів, які є об'єктом вивчення багатьох вчених, проте ще немає жодного фундаментального дослідження про вчених археологічної кераміки, з аналізом становлення їх, як науковців. У зв'язку з цим уваги заслуговують сторінки історії життєвого й творчого спадку відомого київського археолога, музейника і педагога Галини Мезенцевої.

Постать цієї дослідниці вирізняється поєднанням таланту археолога, вченого, музеєзнавця, сумлінного педагога з підготовки молодих спеціалістів-археологів, прагматичного вченого, фахівця у галузі археології давніх слов'ян та Київської Русі [13, с. 156-157].

Народилася Галина Мезенцева 15 вересня 1923 року в місті Києві у сім'ї службовців. 1946 року закінчила історичний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка. 1949 року аспірантуру кафедри археології. Працювала науковим співробітником Державного історично-архітектурного заповідника «Софійський музей» у Києві (1947-1949). Брала участь у розкопках Десятинної церкви, опрацьовувала матеріали досліджень цієї пам'ятки та Михайлівського Золотоверхого собору, що знаходилися у фондах заповідника.

Досліджувала античні міста Північного Причорномор'я, Канівське поселення полян та давньоруські міста – Київ, Родень, Білгород-Київський та

Білгород-Дністровський. Була керівником 26-ти археологічних експедицій: Канівської (1957–1964), Білгородської (1965–1975), Білгород-Дністровської (1977–1983).

1950 року захистила кандидатську дисертацію «Теракоты Ольвии и их значение как исторического источника». 1969 року за матеріалами багаторічних археологічних досліджень на Канівщині – докторську дисертацію «Давньоруське місто Родень: Княжа гора» [11].

З 1950 по 1976 рік працювала на кафедрі археології та музеєзнавства Київського державного університету – старшим викладачем (1950-1959), доцентом (1959-1970), професором (1970-1976). В різні періоди викладала спецкурси з археології Давньої Русі, стародавніх слов'ян, історії та теорії музейної справи, методики фондової та екскурсійної роботи, краєзнавство, а також загальний курс основ археології. Вміло організовувала, музейні та археологічні практики. Для більш глибокого засвоєння матеріалу в процесі підготовки молодих фахівців-археологів на кіностудії Київського університету за її сценаріями були зняті науково-популярні та учбові фільми про давню історію України та про тогочасну методику археологічних досліджень [11; 12].

З 1976 по 1986 рік працює на посаді старшого наукового співробітника новоствореного відділу Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології АН УРСР у місті Одесі і започатковує дослідження слов'янських пам'яток, зокрема у місті Білгороді-Дністровському. Впродовж 1977-1979 років викладала в Одеському державному університеті курси: «Археологія Давньої Русі», «Культура Київської Русі», «Музеєзнавство».

З 1986 по 1990 рік – старший науковий співробітник, а потім консультант давньоруського відділу ІА АН УРСР. З 1991 року проживає в Канаді. Померла в місті Торонто 24 листопада 1997 року, похована на міському цвинтарі серед українських діячів науки і культури [11].

Працюючи в наукових інстанціях України дослідниця залишила понад 100 наукових, учбових та науково-популярних праць. Серед них публікації присвячені вивченню гончарства, кераміки на пам'ятках доби Русі: «Канівське поселення полян» (1965) [10], «Древньоруське місто Родень: Княжа Гора (1968)» [7], «Давньоруські керамічні світильники та свічники» (1973) [5], «Гончарна майстерня у Белгороді Київському» (1977) [4], «Гончарне виробництво на посаді Белгорода Київського» (1980) [2], автор статей в книзі «Археология Украинской ССР» (1986) [3; 8; 9].

Основною базою для написання монографії «Древньоруське місто Родень: Княжа Гора (1968)», стали дослідження на цій пам'ятці впродовж 1958–1965. Окрім системи укріплення міста та його планування Галина Мезенцева дослідила житлові та ремісничі споруди, обряд поховання та ремісничі вироби. Багаточисленні знахідки підтвердили високий розвиток різних видів ремесел на згаданій пам'ятці, в тому числі й гончарного, що підтверджують знахідки значної кількості різного типу глиняного посуду, дитячих іграшок тощо [7]. Влітку 1973 року на посаді Білгорода Галиною Мезенцевою досліджена «гончарна майстерня» та гончарні двокамерні горни без опорної перегородки «козла» в топковій камері. У статті «Гончарна майстерня у Белгороді Київському» (1977) вона описала їх будову та розміри, проаналізувала знахідки виявлені в «гончарній майстерні», зокрема, звернула увагу на формувальну масу з якої виготовляли вироби, температуру випалювання, хоча жодних згадок про проведені лабораторні дослідження не має [4, с. 84-86]. У статті

«Давньоруські керамічні світильники та свічники» (1973), вперше проаналізувала глиняні світильники і свічники. Згадала технологію їх виготовлення без посилань на фізико-хімічні аналізи. Виділила певні групи свічників: які використовувались в побуті населення доби Руси, в церковних та поховальних церемоніях [5, с. 72-77]. В іншій статті у співавторстві з Євнікою Ліньовою «Гончарне виробництво на посаді Белгорода Київського» (1980) охарактеризовано дев'ять двокамерних гончарних горнів Х–ХІІ століття, житла та велику кількість глиняних виробів: посуду, облицювальних плиток, цегли, іграшок. Описала технологію виготовлення глиняного посуду. На основі значної кількості фрагментів глиняних виробів у заповненні жител, які розміщувалися поблизу залишків двокамерних гончарних горнів ці споруди інтерпретовані як «житла-майстерні» давньоруських гончарів [2, с. 80-91].

Таким чином, можна зробити висновок, що Галина Мезенцева є видатним археологом, музеєзнавцем та педагогом, що дає підстави для ствердження, що її теоретичні та практичні досягнення є безпосереднім внеском у розвиток української археологічної керамології 1954-1990 років.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс – Режим доступу: [http:// lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/115](http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/115)
2. Ліньова Є. А., Мезенцева Г. Г. Гончарне виробництво на посаді Белгорода Київського // Вісник Київського університету. – К.: Історичні науки, 1980. – С. 80-91.
3. Мезенцева Г. Г. Белгород // Археология Украинской ССР. В 3 томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 3. – С. 314-319.
4. Мезенцева Г. Г. Гончарна майстерня у Белгороді Київському // Археологія. – 1977. – Вип. 24. – С. 82-86.
5. Мезенцева Г. Г. Давньоруські керамічні світильники та свічники // Археологія. – 1973. – Вип. 10. – С. 72-77.
6. Мезенцева Г. Г. Дослідники археології України: Енциклопедичний словник-довідник / Інститут археології Національної Академії Наук України, Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів: Сіверська думка, 1997. – 205 с.
7. Мезенцева Г. Г. Древнеруське місто Родень. Княжа Гора. – К.: Видавництво Київського державного Університету, 1968. – 184 с.
8. Мезенцева Г. Г. Родень // Археология Украинской ССР. В 3 томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 3. – С. 319-322.
9. Мезенцева Г. Г. Средневековый Белгород-Днестровский // Археология Украинской ССР. В 3 томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 3. – С. 513-518.
10. Мезенцева Г. Г. Канівське поселення полян. – К.: Видавництво Київського державного Університету, 1965. – 124 с.
11. Мезенцева Галина Георгіївна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.arheolog-ck.ru/?p=3311>
12. Особистисний вимір музейної археології Радянської України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://book.net/index.php...>
13. Пам'яті Г. Г. Мезенцевої // Археологія. – 1998. – № 3. – С. 156-157.